บทที่ 3

การแพร่กระจายของปัญญาสชาดก

ปัญญาสชาดก นอกจากจะเป็นที่นิยมแพร่หลายในประเทศไทยแล้ว ยังได้แพร่กระจายไปในดินแดนใกล้เคียง เท่าที่มีหลักฐานก็คือ พม่า ลาว และเขมร แต่ละประเทศต่างก็มีปัญญาสชาดกในภาษาของตน และที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้มีอยู่ด้วยกัน 4 ฉบับ คือ ฉบับพม่า ฉบับเชียงตุง ฉบับลาว และ ฉบับเขมร ซึ่งจะได้พิจารณาในหัวข้อดังต่อไปนี้

ประวัติ

ชื่อ

จำนวนชาดก

รายละเอียดมีดังนี้

3.1 ปัญญาสชาดกฉบับพม่า

ปัญญาสชาดกฉบับพม่า มีชื่อที่รู้จักกันว่า โลกียปัญญาส [1] หรือ

---

[1] U San Tun ผู้เชี่ยวชาญวรรณคดีพม่าได้อธิบายถึงความหมายของโลกียปัญญาสไว้ว่า "The distinguished masters assign the term "Lawki" Pannasa to differentiate this text from the Original Pannasa, the Majima Pannasa, and the Upari Pannasa of the existing Majima Nikaya, which were recognized by the Buddhist Synod(s)".

(U San Tun "Pagan-Ava Pannasa" Myawadi Magazine (vol. and date of the magazine is not known) p. 53.

ยวนปัญญาส [1] แต่ในฉบับพิมพ์ครั้งแรกซึ่งเป็นอักษรพม่าภาษาบาลี ในปีพุทธศักราช 2454 ได้ใช้ชื่อว่า ชิมเมปัญญาส และในฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นอักษรพม่าภาษาพม่า ในปีพุทธศักราช 2521 ได้ใช้ชื่อตามฉบับพิมพ์ครั้งแรก คือ ชิมเมปัญญาส

จำนวนชาดกในปัญญาสชาดกฉบับพม่า มี 50 เรื่อง แบ่งเป็น 5 วรรค ๆ ละ 10 เรื่อง ชื่อของแต่ละวรรคนั้นนำมาจากชาดกเรื่องต้นของวรรคนั้น ๆ เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้ [2]

อาทิตตวรรค

1.	อาทิตตราชาชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		อาทิตชาดก (ลำดับที่ 12)
2.	ตุลกบัณฑิตชาดก	"	"	ทุลกบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 11)
3.	สมาชีวกุมารชาดก	"	"	นรชีวชาดก (ลำดับที่ 25)

---

[1] มีคำอธิบายของ U San Tun ในเรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

There are two Yun Countries in the language of the masters; one Yun country known as Yawna or Yawnaka was located west of India. The other Yun country was near Burma and Thailand. The tern "Yun Pannasa" was used by the masters to refer to the Yun country near Burma".

[2] รายชื่อชาดกในปัญญาสชาดกฉบับพม่า และเนื้อเรื่องย่อของชาดกที่แตกต่างจากปัญญาสชาดกภาษาไทย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไปนั้น ได้มาจากชิมเมปัญญาส ซึ่งตีพิมพ์เมื่อพุทธศักราช 2454 เป็นอักษรพม่าภาษาบาลี.

4.	อรินทมชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		อรินทมชาดก (ลำดับที่ 46)
5.	สุพพมิตตชาดก	"	"	สุภมิตตชาดก (ลำดับที่ 9)
6.	สมุทธโฆสชาดก	"	"	สมุททโฆสชาดก (ลำดับที่ 1)
7.	ทานจาคชาดก	"	"	จาคทานชาดก (ลำดับที่ 23)
8.	ธัมมิกบัณฑิตราชชาดก	"	"	ธรรมิกบัณฑิตราชชาดก (ลำดับที่ 22)
9.	สิริธรรมหาเสฏฐิชาดก	"	"	สิริธรรชาดก (ลำดับที่ 10)
10.	สังขปัตตราชชาดก	"	"	สังขปัตตชาดก (ลำดับที่ 41)

<u>สุธนุวรรค</u>

1.	สุธนุกุมารชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		สุธนชาดก (ลำดับที่ 2)
2.	นรชีวชาดก	"	"	นรชีวกุฉินทานชาดก (ลำดับที่ 37)
3.	สุวัณณกุมารชาดก	ไม่ปรากฏในภาษาไทย		
4.	สุรูปราชชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		สุรูปชาดก (ลำดับที่ 26)
5.	กัมพลราชชาดก	ไม่ปรากฏในภาษาไทย		
6.	โคปาลกสาลชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		ธรรมราชชาดก (ลำดับที่ 24)

7.	สิริจูฑามณิราชชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	สิริจุฑามณีชาดก (ลำดับที่ 7)
8.	อัฏฐปริกขารชาดก	ไม่ปรากฏในภาษาไทย	
9.	สิริวิบุลกิตติราชชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	สิริวิบุลกิตติชาดก (ลำดับที่ 5)
10.	สัตตธนุกุมารชาดก	" "	สุธนูชาดก (ลำดับที่ 3)

จันทวรรค

1.	จันทกุมารชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	จันทราชชาดก (ลำดับที่ 8)
2.	สาธิตราชชาดก	ไม่ปรากฏในภาษาไทย	
3.	รัตนปัชโชตชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	รัตนปโชตชาดก (ลำดับที่ 4)
4.	ทเวสีสหัสชาดก	" "	พาราณสิราชชาดก (ลำดับที่ 32)
5.	วิริยบัณฑิตชาดก	" "	วิริยบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 17)
6.	วิปุลราชชาดก	" "	วิบุลราชชาดก (ลำดับที่ 6)
7.	มหาปทุมชาดก	" "	มหาปทุมชาดก (ลำดับที่ 27)
8.	มหาสุรเสนกุมารชาดก	" "	มหาสุรเสนชาดก (ลำดับที่ 14)

9.	พรหมโฆสราชชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	พรหมโฆสราชชาดก (ลำดับที่ 33)
10.	เสตมูสิกชาดก	" "	เสตบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 30)

อริยฉัตตวรรค

1.	อริยฉัตตชาดก	ไม่ปรากฏในภาษาไทย	
2.	สุภัททราชชาดก	"	
3.	พหลปุตตชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	พหลาคาวีชาดก (ลำดับที่ 29)
4.	พธิรชาดก	ไม่ปรากฏในภาษาไทย	
5.	ปทีปทานชาดก	"	
6.	เวลามชาดก	"	
7.	วัฏฏังคุลีราชชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	วัฏฏังคุลีราชชาดก (ลำดับที่ 20)
8.	สิรสากุมารชาดก	" "	สิรสาชาดก (ลำดับที่ 60)
9.	โสณราชชาดก	" "	โสนันทชาดก (ลำดับที่ 51)
10.	สุวัณณกุมาร	" "	สุวรรณกุมาร (ลำดับที่ 15)

พรหมกุมารวรรค

1.	พรหมกุมารชาดก	ไม่ปรากฏในภาษาไทย	
2.	สุจิตาบสชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	สลภชาดก (ลำดับที่ 35)

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ต้นฉบับปัญญาสชาดิณบับวัดเขมินทร์ มี 26 กัณฑ์ มีรายละเอียดดังนี้

กัณฑ์ที่ 1–2	ว่าด้วย	สุธนชาดก [1]	ตรงกับลำดับที่	2	ในภาษาไทย
กัณฑ์ที่ 3	"	สุทัสนชาดก	"	19	"
กัณฑ์ที่ 4–5	"	สุธนุชาดก	"	3	"
กัณฑ์ที่ 6–8	"	สิรสากุมารชาดก	"	60	"
กัณฑ์ที่ 9	"	สุภมิตตชาดก	"	9	"
กัณฑ์ที่ 10	"	จาคทานชาดก	"	23	"
กัณฑ์ที่ 11	"	ธรรมิกบัณฑิตราช	"	22	"
กัณฑ์ที่ 12	"	สิริจุฑามณีชาดก	"	7	"
กัณฑ์ที่ 13	"	ทุลกบัณฑิตชาดก	"	11	"
กัณฑ์ที่ 14	"	รัตนปโชตชาดก	"	4	"
กัณฑ์ที่ 15	"	สุรูปชาดก	"	26	"
กัณฑ์ที่ 16	"	ธรรมโสณบัณฑิตชาดก	"	18	"
กัณฑ์ที่ 17	"	สลภชาดก	"	35	"
กัณฑ์ที่ 18	"	อาทิตชาดก	"	12	"
กัณฑ์ที่ 19	"	สิทธิสารชาดก	"	36	"
กัณฑ์ที่ 20–21	"	จันทราชชาดก	"	8	"
กัณฑ์ที่ 22	"	สิริธรชาดก	"	10	"
กัณฑ์ที่ 23	"	เสตบัณฑิตชาดก	"	30	"
กัณฑ์ที่ 24	"	ปุปผชาดก	"	31	"

---

[1] ต้นฉบับปัญญาชาดกฉบับเชียงตุงที่ผู้วิจัยใช้ศึกษา ไม่ปรากฏว่ามีชื่อเรื่อง ต้องอาศัยสอบทานจากเนื้อเรื่อง จึงได้ทราบว่าตรงกับชาดกเรื่องใดในภาษาไทย.

กัณฑ์ที่ 25 ว่าด้วย อรินทมชาดก ตรงกับลำดับที่ 46 ในภาษาไทย
กัณฑ์ที่ 26 " พาราณสีราชชาดก " 32 "

3.3 ปัญญาสชาดกฉบับลาว [1]

ปัญญาสชาดกฉบับลาว มีชื่อเรียกว่า พระเจ้าห้าสิบชาติ มีประวัติตามที่ปรากฏในคำนำของฉบับพิมพ์ครั้งแรกว่า "พระเจ้าห้าสิบชาติเป็นเรื่องที่ดีเด่น เป็นหนังสือที่พวกคนเถ้าแก่บูราน เคยได้ยินได้ฟัง หมอลำเรื่องเคยได้เอามาลำให้ฟังเรื่อย ๆ และทั้งได้เป็นหนังสือผูกที่ได้อ่านอยู่ตามบ้านและเรือนก็มีอยู่เป็นจำนวนมากอยู่แล้ว" [2] ปัญญาสชาดกฉบับลาวหรือพระเจ้าห้าสิบชาติ มีจำนวนชาดกทั้งหมด 50 เรื่อง [3] เรียงตามลำดับดังนี้ คือ

---

[1] ปัญญาสชาดกฉบับลาว ได้ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในปีพุทธศักราช 2517 โดยคณะกรรมการประจำสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา และปรากฏในคำนำของหนังสือนี้ว่า จะมีจำนวนหลายเล่มติดต่อกันไป แต่ผู้วิจัยได้รับแจ้งจากพระภิกษุบุญกอง สิงสุวรรณ และพระภิกษุอ่ม อคฺคธมฺโม พระภิกษุลาวที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการติดต่อหาหนังสือเล่มนี้ในขณะที่ผู้วิจัยกำลังทำวิจัยอยู่ว่า การพิมพ์ปัญญาสชาดกฉบับลาวได้ดำเนินการมาเพียง 2 ฉบับเท่านี้ ก็จำต้องเลิกล้ม เพราะสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยให้ การศึกษาเกี่ยวกับปัญญาสชาดกฉบับลาวจึงกระทำได้เท่าที่ข้อมูลมีจำกัดเท่านั้น

[2] คณะกรรมการประจำสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา "คำนำ" พระเจ้า 50 ชาด (เวียงจันทร์, โรงพิมพ์มิตรไทย, 2517), หน้า 9.

[3] รายชื่อชาดกทั้ง 50 เรื่อง ได้มาจากหนังสือพระเจ้า 50 ชาด, หน้า ค–ฅ.

1.	เรื่องท้าวสมุทะโคต	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	สมุทโฆสชาดก (ลำดับที่ 1)
2.	เรื่องท้าวสุทนุ	"	"	สุธนุชาดก (ลำดับที่ 3)
3.	เรื่องท้าวสีสุทน	"	"	สุธนชาดก (ลำดับที่ 2)
4.	เรื่องท้าวสีระสากุมาน	เข้าใจว่า [1] ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		สิรสาชาดก (ลำดับที่ 60)
5.	เรื่องท้าวสัมพะมิด	"	"	สุภมิตตชาดก (ลำดับที่ 9)
6.	เรื่องท้าวสุวันนะสังขะ	"	"	สุวรรณสังขชาดก (ลำดับที่ 53)
7.	เรื่องท้าวจันทะกาด	"	"	จันทคาธชาดก (ลำดับที่ 61)
8.	เรื่องท้าวทรายคำ	ไม่ปรากฏในภาษาไทย [2]		

---

[1] สืบเนื่องมาจากต้นฉบับปัญญาสชาดกฉบับลาวที่ผู้วิจัยใช้ศึกษา มีเพียงเล่มต้นเท่านั้น ดังนั้นการศึกษาพิจารณาชาดกฉบับลาวในลำดับที่ 4 เป็นต้นไป จึงอาศัยแต่เพียงชื่อเรื่องเป็นเค้า.

[2] ในปัญญาสชาดกภาษาไทยไม่ปรากฏว่ามีชาดกเรื่องใดที่มีตัวละครเป็นทรายทอง หรือมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับสัตว์ดังกล่าว แต่ในมหาชาติมีอยู่ 2 เรื่อง ที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทรายทอง คือ นิโครธมิคชาดก (ลำดับที่ 12) และสรภชาดก (ลำดับที่ 483) และอาจจะเป็นไปได้ที่เรื่องท้าวทรายคำ อาจจะได้เค้าเรื่องมาจากชาดกเรื่องใดเรื่องหนึ่งใน 2 เรื่องนี้.

9.	เรื่องท้าวกวางคำ	ไม่ปรากฏในภาษาไทย	
10.	เรื่องท้าวพยาหนูเผือก	เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	เสตบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 30)
11.	เรื่องท้าวตุระกะบันดิด	"	" ทุลกบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 11)[1]
12.	เรื่องท้าวมาถะมานะวะ	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย[2]	
13.	เรื่องท้าวอะริถะลิสี	"	"[2]
14.	เรื่องท้าวจันทะปัตโชต	เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	รัตนปโชตชาดก (ลำดับที่ 51)
15.	เรื่องท้าวโสนันทะราด	"	" โสนันทชาดก (ลำดับที่ 51)
16.	เรื่องพยาหงสองหัว	"	" พาราณสิราชชาดก[3] (ลำดับที่ 32)

---

[1] ต้นฉบับใบลานอักษรขอม ภาษาบาลีบางผูกของชาดกเรื่องนี้ ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่แผนกงานบริการเอกสารโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ มีชื่อว่า ตุลกบัณฑิตชาดก เช่นกัน (ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก ข.)

[2] เท่าที่ได้ตรวจสอบชาดกในปัญญาสชาดกภาษาไทยทั้ง 61 เรื่อง ไม่ปรากฏว่ามีชื่อเรื่องหรือชื่อตัวละครที่คล้ายคลึงกับชื่อดังกล่าวเลย.

[3] การที่มีชื่อเรื่องต่างกัน เข้าใจว่าเป็นเพราะการให้ความสำคัญของตัวละครต่างกัน กล่าวคือ ในภาษาไทย ให้ความสำคัญต่อพระเจ้าพาราณสิราชโพธิสัตว์ ผู้หวังจะทดสอบความมั่นคงของความเป็นมิตรของหงส์สองหัว ส่วนในภาษาลาวให้ความสำคัญต่อหงส์สองหัว ซึ่งเป็นสาเหตุของการทดลองใจ (ในฉบับพม่าชาดกเรื่องนี้มีชื่อว่า ทเวสีสหังสชาดก).

17. เรื่องท้าวทัมมะทัสสะบัณฑิต ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย
18. เรื่องท้าวทุกกัมมะ เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย ทุกัมมานิกชาดก (ลำดับที่ 13)
19. เรื่องท้าวสัปพะสิดทิ " " สรรพสิทธิชาดก (ลำดับที่ 40)
20. เรื่องท้าวปัณยาพะละชาดก ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย [1]
21. เรื่องท้าวบัณฑิตสาธิสาดกุมมาน " " [1]
22. เรื่องท้าวจันทะเสนกุมมาน เข้าใจว่าตรงกับจันทเสนชาดก (ลำดับที่ 42)
23. เรื่องพยาช้างสะทัน ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย [2]
24. เรื่องท้าวจัมเปยยะชาดก " " [3]
25. เรื่องท้าวพะหะลักคาวิ ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย พหลาคาวีชาดก (ลำดับที่ 29)

---

[1] เท่าที่ได้ตรวจสอบ ชาดกในปัญญาสชาดกภาษาไทยทั้ง 61 เรื่อง ไม่ปรากฏว่ามีชื่อเรื่อง หรือชื่อตัวละครที่คล้ายคลึงกับชื่อกังกล่าวเลย.

[2] ในปัญญาสชาดกภาษาไทย ไม่ปรากฏว่ามีชาดกเรื่องใดที่มีตัวละครเป็นช้าง หรือเรื่องราวเกี่ยวข้องกับช้าง เข้าใจว่าชาดกเรื่องนี้คงจะได้รับอิทธิพลมาจาก ฉัททันตชาดก (ลำดับที่ 514) ในอรรถกถาชาดก.

[3] เข้าใจว่าชาดกเรื่องนี้คงได้รับอิทธิพลมาจาก จัมเปยยชาดก (ลำดับที่ 506) ในอรรถกถาชาดก.

26.	เรื่องท้าวพยาลิงชาดก	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย	[1]
27.	เรื่องท้าวนะระชีวะชาดก	เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย นรชีวชาดก (ลำดับที่ 25)	
28.	เรื่องท้าวสิดทิสานชาดก	" " สิทธิสารชาดก (ลำดับที่ 36)	
29.	เรื่องท้าวพยากุดสะราดชาดก	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย	
30.	เรื่องท้าวเชดถะกุมมาน	" "	
31.	เรื่องท้าวทุมมะกุมมาน	" "	
32.	เรื่องพยานกขุ่มชาดก	" "	[2]
33.	เรื่องพยาติดสะเถระชาดก	" "	
34.	เรื่องพยาสุดตะโสมชาดก	" "	[3]

---

[1] ในอรรถกถาชาดก มีชาดกหลายเรื่องที่พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นลิง คือ วานรินท-ชาดก (ลำดับที่ 57) ตโยธัมมชาดก (ลำดับที่ 58) ติณทุกชาดก (ลำดับที่ 177) จูฬนันทิย-ชาดก (ลำดับที่ 222) กุมภิลชาดก (ลำดับที่ 224) กปิชาดก (ลำดับที่ 404) มหากปิชาดก (ลำดับที่ 407) และมหากปิชาดก (ลำดับที่ 516).

[2] ชาดกในอรรถกถาชาดกที่พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นนกคุ่ม คือ วัฏฏกชาดก (ลำดับที่ 35).

[3] เข้าใจว่าชาดกเรื่องนี้คงจะได้อิทธิพลหรือ แนวความคิดจาก สุตโสมชาดก (ลำดับที่ 537) ใน อรรถกถาชาดก.

35.	เรื่องพยามะหาพะระราดชาดก	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย
36.	เรื่องพยาพมมะโคดชาดก	เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย พรหมโมสชาดก (ลำดับที่ 33)
37.	เรื่องท้าวสะทินนะราดชาดก	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย [1]
38.	เรื่องพยาสิริทะระเสดถี	เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย สิริธรชาดก (ลำดับที่ 10)
39.	เรื่องพยาอะชิตะราด	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย
40.	เรื่องพยาวิปุนระราดชาดก	เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย วิบุลราชชาดก (ลำดับที่ 6)
41.	เรื่องพยาอะระทุมะราดชาดก	" " อรินทมชาดก (ลำดับที่ 46)
42.	เรื่องท้าววิริยะบันดิดชาดก	" " วิริยบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 17)
43.	เรื่องพยาอะทิดตะราชชาดก	" " อาทิตราชชาดก (ลำดับที่ 12)
44.	เรื่องพยาสุรูปะราชชาดก	" " สุรูปชาดก (ลำดับที่ 25)

---

[1] ใน อรรถชาดก มีชาดกที่มีชื่อเรื่องคล้ายกัน คือ สาธินราชชาดก (ลำดับที่ 494).

45.	เรื่องพยาวันนะพมมะทัดชาดก	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย	
46.	เรื่องท้าวปะทุมมะกุมมาน	เข้าใจว่าตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย	มหาปทุมชาดก (ลำดับที่ 27)
47.	เรื่องท้าวสุระเสนชาดก	"	" มหาสุรเสนชาดก (ลำดับที่ 14)
48.	เรื่องท้าวสิริจุพะทะนีชาดก	"	" สิริจุฑามณีชาดก (ลำดับที่ 7)
49.	เรื่องพยาวอกชาดก	ไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย	
50.	เรื่องพยาหมาชาดก	"	"

3.4 ปัญญาสชาดกฉบับเขมร

ปัญญาสชาดกฉบับเขมร มีชื่อเรียกว่า ปัญญาสชาดกสมูราย [1] นางสาวซูซาน กาปริเล ได้รวบรวมและขอร้องให้พระภิกษุ 3 รูป คือ Preas Dhammalikket Louis en, Preas Uttamamuni Oum-Sou และ Preas Nanaviriya Long ได้ถ่ายทอดจากภาษาบาลี [2] มาเป็นภาษาเขมรในปีพุทธศักราช 2504 และได้แจ้งความมุ่งหมายไว้ว่า

> เพื่อให้ชาดกซึ่งรจนาอย่างดีแล้วของประเทศอินโดจีนนี้แพร่หลายไปในบรรดาผู้นับถือพุทธศาสนาในกัมพูชา ข้าพเจ้าจึงได้ขอร้องพระสงฆ์ คฤหัสถ์บางท่าน

---

[1] ชฎกาสชาสสชฺยาย มีความหมายว่า ปัญญาสชาดกฉบับแปล.

[2] ก่อนหน้าที่จะมีการแปลปัญญาสชาดกฉบับนี้ ได้มีฉบับพิมพ์อักษรขอมภาษาบาลีแล้ว.

ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในกัมพูชาให้แปลชาดกเหล่านี้เป็นภาษาเขมรธรรมดา เพื่อประชาชนจะได้เข้าใจธรรมกฤติยา ซึ่งแสดงไว้อย่างไพเราะ โดยไม่ต้องใช้ความพยายามพิจารณาอย่างลึกซึ้ง [1]

และในคำนำนี้ ก็ได้มีความบางตอนพาดพิงถึงประวัติของปัญญาสชาดกตอนหนึ่งว่า

> คัมภีร์ปัญญาสชาดก เป็นคัมภีร์ที่เขียนเป็นภาษาบาลี เป็นที่รู้จักทั่วไปในกรุงกัมพูชา ลาว และไทย แต่ไม่ปรากฏว่ามีในลังกา ทำให้คิดว่าคัมภีร์นี้คงจะเพิ่งแต่งได้ไม่นานนัก สันนิษฐานว่าแต่งในพม่าหรือลาว ส่วนนักปราชญ์ชาวยุโรปทั้งหลายไม่เคยกล่าวถึงหนังสือเรื่องนี้ให้เห็นปรากฏในการศึกษาค้นคว้าทางพุทธศาสนามาก่อนเลย ... มาถึงในสมัยนี้ เราอาจจะแบ่งหนังสือนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 จารลงในใบลานเป็นภาษาลาว ซึ่งเมืองไทยได้นำไปแปล [2] และพิมพ์ในกรุงเทพ ฯ เมื่อปีพุทธศักราช 2467 ประเภทที่ 2 เป็นฉบับพิมพ์ด้วยอักษรพม่าในเมืองเบียรมณี [3] ประเภทที่ 3 จารลงในใบลานอยู่ในเขมร [4] (มีความเพิ่มเติมในเชิงอรรถว่า ปัจจุบันใบลานประเภทที่ 3 นี้มีอยู่ในหอสมุดพุทธศาสนาแห่งชาติ)

---

[1] ปญฺญาสชาตกสงฺคหปาฬิ ภาค ๑ (กรุงเทพฯ : การศาสนาพระพุทธศาสนศึกษา ๒๕๐๔) ๑

[2] นางสาวชูชาน กาปริเล คงจะเข้าใจผิดเพราะต้นฉบับปัญญาสชาดกภาษาไทยซึ่งสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้มอบหมายให้ท่านผู้รู้ช่วยกันแปลนั้น เป็น อักษรขอม ภาษาบาลี และปัจจุบันต้นฉบับปัญญาสชาดกซึ่งเป็นใบลานนี้ได้อยู่ที่แผนกงานบริการเอกสารโบราณกองหอสมุดแห่งชาติ

[3] คือประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

[4] เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

ปัญญาสชาดกฉบับเขมรมีจำนวนชาดกทั้งหมด 50 เรื่อง มีดังนี้ [1]

1.	เรื่องสมุทโฆสชาดก	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		สมุทโฆสชาดก (ลำดับที่ 1)
2.	เรื่องสุธนกุมาร	"	"	สุธนชาดก (ลำดับที่ 2)
3.	เรื่องสุตตธนู	"	"	สุธนูชาดก (ลำดับที่ 3)
4.	เรื่องรัตนปัชโชต	"	"	รัตนปโชตชาดก (ลำดับที่ 4)
5.	เรื่องสิริวิปุลกิตติ	"	"	สิริวิปุลกิตติชาดก (ลำดับที่ 5)
6.	เรื่องวิปุลลราช	"	"	วิปุลราชชาดก (ลำดับที่ 6)
7.	เรื่องสิริจูฬามณี	"	"	สิริจุฬามณีชาดก (ลำดับที่ 7)
8.	เรื่องจันทราช	"	"	จันทราชชาดก (ลำดับที่ 8)
9.	เรื่องสุภมิตต	"	"	สุภมิตตชาดก (ลำดับที่ 9)
10.	เรื่องสิริธรเสฏฐี	"	"	สิริธรชาดก (ลำดับที่ 10)

---

[1] รายชื่อชาดกทั้ง 50 เรื่อง ได้มาจากหนังสือ ปญฺญาสชาตกสงฺคหปาฬิ ภาค ๑ (ภุมฺเรตฺถ : คารฆฺราพรหฺมณฺยาลยบณฑิตฺย ๒๕๐๗) ๕ ๗

11.	เรื่องสัพพสิทธิ	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		สรรพสิทธิชาดก (ลำดับที่ 40)
12.	เรื่องทุลกบัณฑิต	"	"	ทุลกบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 11)
13.	เรื่องอาทิตราช	"	"	อาทิตชาดก (ลำดับที่ 12)
14.	เรื่องทุกกัมมานิก	"	"	ทุกัมมานิกชาดก (ลำดับที่ 13)
15.	เรื่องมหาสุรเสน	"	"	มหาสุรเสนชาดก (ลำดับที่ 14)
16.	เรื่องสุวรรณกุมาร	"	"	สุวรรณกุมารชาดก (ลำดับที่ 15)
17.	เรื่องกนกราช	"	"	กนกวรรณชาดก (ลำดับที่ 16)
18.	เรื่องวิริยบัณฑิต	"	"	วิริยบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 17)
19.	เรื่องธัมมโสณกะ	"	"	ธรรมโสณกชาดก (ลำดับที่ 18)
20.	เรื่องสุทัสสนมหาราช	"	"	สุทัสนชาดก (ลำดับที่ 19)
21.	เรื่องวัตถังคุลีราช	"	"	วัฏฏังคุลีราชชาดก (ลำดับที่ 20)
22.	เรื่องโปราณกับปิลปุรันทะ	"	"	โบราณกบิลราชชาดก (ลำดับที่ 21)

23.	เรื่องธัมมิกบัณฑิต	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		ธรรมิกบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 22)
24.	เรื่องมหาปุริส [1]	"	"	จาคทานชาดก (ลำดับที่ 23)
25.	เรื่องธัมมราช	"	"	ธรรมราชชาดก (ลำดับที่ 24)
26.	เรื่องนรชีว	"	"	นรชีวชาดก (ลำดับที่ 25)
27.	เรื่องสุรูป	"	"	สุรูปชาดก (ลำดับที่ 26)
28.	เรื่องมหาปทุมกุมาร	"	"	มหาปทุมชาดก (ลำดับที่ 27)
29.	เรื่องภัณฑาคารกุมาร	"	"	ภัณฑาคารชาดก (ลำดับที่ 28)
30.	เรื่องพหุลคาวี	"	"	พหลาคาวีชาดก (ลำดับที่ 29)
31.	เรื่องเสตบัณฑิต	"	"	เสตบัณฑิตชาดก (ลำดับที่ 30)
32.	เรื่องปุปผราชา	"	"	ปุปผชาดก (ลำดับที่ 31)
33.	เรื่องพาราณสิราช	"	"	พาราณสิราชชาดก (ลำดับที่ 32)

---

[1] ได้ศึกษาจากต้นฉบับอักษรขอมภาษาเขมรแล้ว พบว่าเป็นเรื่องเดียวกับ จาคทานชาดก.

34.	เรื่องพรหมโฆษราช	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		พรหมโฆสชาดก (ลำดับที่ 33)
35.	เรื่องเทวรุกขกุมาร	"	"	เทวรุกขกุมารชาดก (ลำดับที่ 34)
36.	เรื่องสลภ	"	"	สลภชาดก (ลำดับที่ 35)
37.	เรื่องสิทธสาร	"	"	สิทธิสารชาดก (ลำดับที่ 36)
38.	เรื่องนรชีว	"	"	นรชีวกฐินชาดก (ลำดับที่ 37)
39.	เรื่องอติเทวราช	"	"	อติเทวราชชาดก (ลำดับที่ 38)
40.	เรื่องสิหนาท	"	"	สีหนาทชาดก (ลำดับที่ 52)
41.	เรื่องสุวัณณสังขราชกุมาร	"	"	สุวรรณสังขชาดก (ลำดับที่ 53)
42.	เรื่องสุรัพภ	"	"	สุรัพภชาดก (ลำดับที่ 54)
43.	เรื่องเทวันธ	"	"	เทวันธชาดก (ลำดับที่ 56)
44.	เรื่องสุวัณณกัจฉป	"	"	สุวรรณกัจฉปชาดก (ลำดับที่ 55)
45.	เรื่องสุบินกุมาร	"	"	สุบินชาดก (ลำดับที่ 57)

46.	เรื่องสุวัณณวงศ์	ตรงกับปัญญาสชาดกภาษาไทย		สุวรรณวงศชาดก (ลำดับที่ 58)
47.	เรื่องวรนุตวรเนตร	"	"	วรนุชชาดก (ลำดับที่ 59)
48.	เรื่องสิริสราชกุมาร	"	"	สิรสาชาดก (ลำดับที่ 60)
49.	เรื่องจันทมาต	"	"	จันทคาธชาดก (ลำดับที่ 61)

50. เรื่องสัทธติสจักกวัตตี เข้าใจว่าไม่ปรากฏในปัญญาสชาดกภาษาไทย [1]

3.5 เปรียบเทียบปัญญาสชาดกฉบับต่าง ๆ

เมื่อเปรียบเทียบปัญญาสชาดกฉบับต่าง ๆ คือ ฉบับพม่า ฉบับเชียงตุง ฉบับลาว และ ฉบับเขมร เท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าปัญญาสชาดกฉบับพม่า ฉบับลาว และฉบับเขมร มีจำนวนชาดกเท่ากัน คือ 50 เรื่อง และปัญญาสชาดก ที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยมากที่สุด คือ ปัญญาสชาดกฉบับเขมร กล่าวคือ นอกจากการเรียงลำดับซึ่งสลับกันเพียงเล็กน้อย ชื่อเรื่องและเนื้อความยังตรงกันถึง 48 เรื่อง ที่ใช้ชื่อเรื่องต่างกันแต่เนื้อความตรงกันมีเพียง 1 เรื่อง ส่วนอีก 1 เรื่องนั้น ชื่อเรื่องต่างกัน และ

---

[1] เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่ปัญญาสชาดกฉบับเขมร ฉบับที่เป็นอักษรขอม ภาษาเขมร และ อักษรขอม ภาษาบาลี ที่มีอยู่ที่หอสมุดสยามสมาคม กรุงเทพ ฯ ไม่สมบูรณ์ ขาดเล่มสุดท้าย จึงทำให้ไม่สามารถจะสอบเนื้อความของชาดกเรื่องสุดท้ายของปัญญาสชาดกภาษาเขมรกับภาษาไทยได้ แต่ในปัญญาสชาดกภาษาไทยไม่ปรากฏว่ามีชื่อตัวละครที่มีชื่อนี้ หรือในทำนองนี้เลย.

เนื้อความก็เข้าใจว่า [1] ต่างกันด้วย

ส่วนปัญญาสชาดกฉบับเชียงตุง เพราะเหตุที่ต้นฉบับที่ได้นำมาวิจัยนั้นไม่สมบูรณ์ จึงทำให้การศึกษาไม่สามารถจะกระทำได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งเท่าใดนัก แต่จำนวนชาดกที่มีอยู่ 21 เรื่องก็ตรงกับในภาษาไทย

เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ปัญญาสชาดกฉบับลาวมีฉบับที่ไม่สมบูรณ์ จึงทำให้การศึกษาและเปรียบเทียบกระทำได้เท่าที่ข้อมูลจำกัด ทั้ง ๆ ที่เป็นฉบับที่มีความแตกต่างจากภาษาไทยมากที่สุด คือ มีจำนวนชาดกถึง 22 เรื่องที่แปลกออกไป ส่วนปัญญาสชาดกฉบับพม่านั้นมีจำนวนชาดก 11 เรื่อง ที่มีชื่อและเนื้อความตรงกับภาษาไทยที่มีเนื้อความตรงกันแต่ชื่อเรื่องมีเพี้ยนกันบ้างมี 21 เรื่อง ที่มีเนื้อความต่างกันมี 4 เรื่อง และที่มีชื่อเรื่องและเนื้อความต่างกันมี 14 เรื่อง ซึ่งได้แก่เรื่องต่าง ๆ ดังนี้ [2]

กัมพลราชชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของการถวายผ้ากฐินในอดีต พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคหบดี ชักชวนบริวารให้มีส่วนร่วมในการถวายกฐินทานแก่พระสรณังกรพุทธเจ้า ต่อมาได้ไปบังเกิดในดุสิตเทวโลก ความตอนท้ายพระสรณังกรพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของกฐินทานแก่พระเจ้ากัมพลราชผู้มีความสงสัย

อัฏฐปริกขารชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของการถวายเครื่องอัฐบริขาร ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุรูจิพราหมณ์ ได้ถวาย

---

[1] ต้นฉบับปัญญาสชาดกภาษาเขมรที่ผู้วิจัยใช้ศึกษานี้ไม่สมบูรณ์ ขาดเล่มสุดท้าย จึงต้องอาศัยแต่การสันนิษฐาน.

[2] ผู้สนใจเนื้อเรื่องอย่างละเอียดของชาดกเรื่องเหล่านี้ อาจศึกษาได้ที่ภาคผนวก ค. ของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้.

ภัตตาหารและเครื่องอัฐบริขารแด่พระสุมงคลพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์จำนวนแสนโกฏิ ในตอนท้ายเป็นการพรรณนาอานิสงส์ของการถวายเครื่องอัฐบริขารแต่ละอย่างอย่างพิสดาร

สาธิตราชชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของการกระทำวัตถุทานในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสาธิตราช ได้กระทำมหาทานแก่มหาชนทั่วทั้งมิถิลา มหาชนได้รับความเกษมสุขทั่วหน้า ท้าวสักกะได้อนุโมทนาในกุศลกรรมของพระองค์ พร้อมทั้งบันดาลให้ฝนทิพย์ตกลงมาเป็นเครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค และรัตนะทั้ง 7 ต่อมาพระองค์ก็ได้ไปบังเกิดยังดุสิตเทวโลก

อริยฉัตชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงพุทธานุภาพของพระองค์ในศาสนาแห่งพระสุเมธพุทธเจ้า พระเจ้าธรรมโสนะผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยยิ่งนัก ใคร่จะแสวงหาบุคคลผู้มีอุปนิสัยเช่นเดียวกับพระองค์ จึงทำอุบายห้ามมหาชนนับถือพระรัตนตรัย พระโพธิสัตว์เกิดเป็นเอกบุรุษชื่ออริยฉัต ปฏิเสธไม่ยอมกระทำตามคำสั่งของพระองค์ ถึงแม้ว่าจะได้รับโทษทัณฑ์ถึงแก่ชีวิตก็ตาม พระเจ้าธรรมโสนะเมื่อได้ทดลองจนเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้ว ได้ตั้งให้อริยฉัตดำรงตำแหน่งอุปราช

สุภัททราชชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้ เพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของการยึดถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุภัททมาณพผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยยิ่งนัก ท้าวสักกะได้มาทดสอบความแน่วแน่ในศรัทธาของเขาจนเป็นที่ประจักษ์ชัด ต่อมาเขาได้ราชสมบัติในเมืองพาราณสี พระเจ้าสุภัททราชเป็นผู้ไม่ประมาท เพราะทราบดีว่าระยะเวลาที่พระองค์จะได้เสวยสุขอันประเสริฐในมนุษยโลก มีเพียงชั่วคืนหนึ่งและวันหนึ่งเท่านั้น ตามที่ได้รับพรจากท้าวสักกะ จึงกระทำมหาทาน ด้วยอานิสงส์ทันตาเห็นนี้เอง พระองค์จึงได้รับพรให้ดำรงอยู่ในราชสมบัติต่อไปอีกถึง 500 ปี

พธิรชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้ เพื่อแสดงถึงบุรพกรรมของคนหูหนวก 4 คน ในอดีตคนหูหนวก 4 คน คือ สามี ภรรยา บุตรี และบุตรสะใภ้ ไม่สามารถจะสื่อความเข้าใจกันได้ ความยุ่งยากจึงบังเกิดขึ้น บุตรชายซึ่งมีสภาพปกติได้มาทูลถามพระโพธิสัตว์ซึ่ง

เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัตถึงบุรพกรรมของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 4 และได้รับคำชี้แจงว่าในอดีตชาติ ทั้ง 4 คนฟังธรรมด้วยความไม่เคารพเลื่อมใส พะวงต่อการสนทนาต่อกัน

ปทีปทานชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของการถวายประทีป ในศาสนาแห่งพระทีปังกรพุทธเจ้าองค์ก่อน พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรามพราหมณ์ได้ถวายน้ำมันเพื่อจุดประทีปบูชาพระทีปังกรพุทธเจ้าองค์ก่อน พร้อมทั้งปณิธานขอเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งก็ได้รับคำพยากรณ์จากพระทีปังกรพุทธเจ้าองค์ก่อนว่าปณิธานนั้นจะสำเร็จผล

เวลามพราหมณ์ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องทานของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่กระทำแด่พระโสดาบัน ว่ามีอานิสงส์เป็นเลิศยิ่งเสียกว่าทานที่พระองค์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นเวลามพราหมณ์ได้กระทำแก่มหาชน เรื่องมีว่าเวลามพราหมณ์เป็นอาจารย์ของพระราชาจำนวน 84,000 องค์ ได้ตัดสินคดีของการล่วงล้ำเขตแดนของพระนครพาราณสี โดยให้ปักเสาหินเป็นเครื่องหมาย การทะเลาะวิวาทของมหาชนจึงยุติลงได้ ต่อมาเวลามพราหมณ์ได้กระทำมหาทาน พระราชาทั้งหมดซึ่งเป็นสานุศิษย์ได้ส่งข้าวของมาร่วมด้วยเป็นจำนวนมากมาย มหาทานครั้งนั้นเป็นที่เลื่องลือไปทั่วชมพูทวีป

พรหมกุมารชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงพระเดชานุภาพของพระองค์ที่สามารถแผ่ฉัพพรรณรังสีไปทั่วโลกธาตุ ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุรุษผู้ยากจน ได้ทำความสะอาดสถูปและพระเจดีย์เก่า และได้ขายผ้าสาฎกเพื่อนำเงินไปซื้อน้ำมันมาจุดเป็นประทีปบูชาสถูปและพระเจดีย์นั้น เมื่อสิ้นอายุจึงได้ไปบังเกิดในดุสิต เสวยสุขอยู่ชั่วนาน ต่อมาได้บังเกิดในมนุษยโลก เป็นโอรสของพระเจ้าพรหมทัตมีนามว่าพรหมกุมาร ได้รับแต่ความรื่นรมย์ในกาลทุกเมื่อ เพราะอานิสงส์ที่ได้กระทำมา

วัฒนชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของการสร้างพระพุทธรูป ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายพาณิชชื่อวัฒน ได้ปฏิสังขรณ์นิ้วพระหัตถ์ของพระพุทธรูปที่หักอยู่ให้กลับคืนดีดังเดิม และได้ให้จุดประทีปบูชาพระพุทธรูปนั้น ห้าวสักกะ

ได้แสดงความชื่นชมและอนุโมทนาในกุศลกรรมนั้น ความตอนท้ายเป็นการพรรณนาถึงอานิสงส์ของการสร้างพระพุทธรูป

อกตัญญูชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงความอกตัญญูของพระเทวทัต ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา พระเทวทัตมังเกิดเป็นบุรุษยากจนเลี้ยงชีวิตด้วยการตกปลา ต่อมาได้รับคำแนะนำและความช่วยเหลือของกาตัวใหญ่มหึมา ทำให้ได้ราชสมบัติ แต่เมื่อได้เสวยสุขแล้วก็เพิกเฉยต่อคำมั่นสัญญาที่มีต่อกา กาโกรธแค้นได้กระทำให้บุรุษผู้อกตัญญูนี้กลับคืนสู่สภาพที่ยากไร้ดังเดิม

วิวาทชาดก พระพุทธเจ้าทรงปรารภถึงการทะเลาะวิวาทของหมู่สัตว์ ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกสาริกา ผู้เป็นหัวหน้าของฝูงนกทั้งหลาย ได้บริภาษและขับไล่กาทุศีลซึ่งทำอุบายจับกินลูกนกจนเกือบหมดสิ้นให้ออกจากสมาคมของฝูงนก

สีลชาดก พระพุทธเจ้าทรงยกชาดกเรื่องนี้เพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นผู้รับใช้ของพระโอรสของพระเจ้าพรหมทัต ปฏิเสธที่จะฆ่านกเพื่อนำมาประกอบอาหารให้แก่พระโอรสตามคำบัญชา จึงถูกนำไปโยนลงในแม่น้ำใหญ่ซึ่งมีจระเข้ดุร้าย ด้วยอำนาจแห่งศีล พระโพธิสัตว์ไม่ได้รับอันตรายแต่อย่างใด ปราสาททองและบัลลังก์ทองก็ปรากฏขึ้นเพื่อรองรับพระโพธิสัตว์ ถึงแม้ว่าพระเจ้าพรหมทัตและพระโอรสจะวิงวอนขอให้พระโพธิสัตว์ครองราชย์ แต่พระองค์ไม่ยินยอม ออกบวช ต่อมาได้ไปบังเกิดในพรหมโลก

หมายเหตุ ในบรรดาชาดกภาษาพม่าที่แตกต่างจากภาษาไทยนั้น สุวรรณกุมารชาดก เป็นชาดกที่มีลักษณะพิเศษกว่าชาดกเรื่องอื่น ๆ กล่าวคือ โครงเรื่องมีความคล้ายคลึงกับภัณฑาคารชาดก (ลำดับที่ 28) ในภาษาไทย [illegible]เป็นเรื่องของการแสดงปัญญาบารมีของ~~พระเอก~~พระโพธิสัตว์ที่สามารถคลี่คลายปัญหาที่ยากยิ่งให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี แต่ชื่อเรื่อง (คือ สุวรรณกุมารชาดก ในภาษาพม่าและภัณฑาคารชาดกในภาษาไทย) และชื่อตัวละครในเรื่องทุกตัว แม้แต่[illegible]พระโพธิสัตว์

(คือ สุวรรณกุมารในภาษาพม่าและภัททาลารในภาษาไทย) ต่างกัน นอกจากนี้ รายละเอียดของเนื้อเรื่อง และความในปริศนาธรรมบางข้อก็ต่างกันบ้าง [1]

การที่เป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยเข้าใจว่าต้นฉบับของชาดกเรื่องนี้ซึ่งพม่าได้รับไปในชั้นแรกนั้น คงจะบกพร่อง แต่โดยที่เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาม และมีคติธรรม จึงมีการแต่งเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ เนื้อความจึงผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับภาษาไทย

ชาดกในปัญญาสชาดกฉบับพม่าทั้ง 14 เรื่อง ที่ไม่ปรากฏในภาษาไทยนี้ เมื่อพิจารณาและศึกษาอย่างละเอียด จะเห็นได้ว่าแนวคิดส่วนใหญ่แล้วดำเนินไปตามแบบฉบับของชาดกโดยทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ มุ่งแสดงพระจริยาวัตรที่ล้ำเลิศ และการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะทานบารมีซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นที่นิยมมาก ได้ปรากฏเป็นแนวคิดสำคัญในชาดก 5 เรื่อง คือ กัมพลราชชาดก ซึ่งว่าด้วยการถวายกฐินทาน อัฏฐปริกขารชาดก ซึ่งว่าด้วยการถวายเครื่องอัฐบริขารสาธิตราชชาดก ว่าด้วยการกระทำวัตถุทาน ปทีปทานชาดก ว่าด้วยการถวายน้ำมัน และเวลามชาดกว่าด้วยการกระทำวัตถุทาน นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าอานิสงส์ในการปฏิสังขรณ์พระพุทธรูป และการทะนุบำรุงรักษาพระเจดีย์ก็เป็นที่นิยมไม่น้อย ดังจะเห็นว่าปรากฏในชาดก 2 เรื่อง คือ พรหมกุมารชาดก และ วัฒนชาดก

ผลานิสงส์จากการยึดมั่นในพระรัตนตรัย เป็นแนวคิดอีกประการหนึ่งที่ได้รับความนิยม ดังจะเห็นได้จากชาดก 3 เรื่อง คือ อริยฉัตชาดก สุภัททราชชาดก และสีลชาดก

ในด้านโครงเรื่องของชาดก 14 เรื่องนี้ ไม่ต่างจากชาดกเรื่องอื่น ๆ อีก 36 เรื่อง กล่าวคือ เป็นโครงเรื่องเดี่ยว มุ่งแสดงพฤติกรรมสำคัญแต่เพียงอย่างเดียวของพระโพธิสัตว์ ความยืดยาวของเรื่องอยู่ที่คาถาเป็นสำคัญ ซึ่งโดยมากมักจะเป็นบทพรรณนา

---

[1] ดูรายละเอียดของเนื้อเรื่องที่ภาคผนวก ค.

อานิสงส์ ดังเช่นใน อัฏฐปริกขารชาดก มีคาถาถึง 24 คาถา พรรณนาถึงอานิสงส์ของการถวายเครื่องอัฐบริขารแต่ละอย่างอย่างพิสดาร ดังตัวอย่างที่จะยกมาให้เห็นบางตอนดังนี้

> ผู้ใดมีจิตบริสุทธิ์ ถวายไตรจีวรในพระศาสนา ผู้นั้นเกิดในภพย่อมมีผิวพรรณงามทุกเมื่อ และเขาย่อมได้ผ้าผ่ายเป็นต้น ที่วิจิตรและเป็นที่รักอย่างมาก นี้เป็นผลที่ถวายไตรจีวร ผู้ใดถวายบาตรด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นเกิดในภพย่อมมีโภคะทุกเมื่อ และเขาย่อมได้ภาชนะต่าง ๆ เป็นที่รักที่ชอบใจ แล้วแล้วไปด้วยทองเป็นต้น ทุกเมื่อนี้เป็นผลที่ถวายบาตร
>
> ผู้ใดถวายมีดด้วยความปีติในศาสนาของพระชินะ ผู้นั้นเมื่อท่องเที่ยวอยู่ในภพย่อมมีบุญทุกเมื่อ และเป็นผู้แกล้วกล้า ตัดความสงสัยของคนทั้งหลายได้ทุกเมื่อ ทั้งเป็นผู้ปรากฏด้วยปัญญา นี้เป็นผลที่ถวายมีด ผู้ใดถวายเข็มแด่ภิกษุในศาสนาของพระชินะ ผู้นั้นเกิดในโลก เป็นผู้ฉลาดกว่าเขาทุกเมื่อ ทั้งเป็นผู้มีปัญญาแหลมคม ฉลาดในอรรถและธรรมทุกเมื่อ เป็นผู้ปรากฏในวงการศีลปะทั้งหลาย นี้เป็นผลที่ถวายเข็ม

คาถาในทำนองเช่นนี้ จะปรากฏอยู่ในชาดกเรื่องที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

ความมีอารมณ์ขัน สนุกสนานของผู้แต่งซึ่งเป็นชาวพม่า อาจจะพบได้ใน<u>พธิรชาดก</u> ที่มีเนื้อเรื่องแสดงถึงการที่ไม่สามารถสื่อสารกันได้ในระหว่างคนหูหนวกกับคนปกติ และในระหว่างคนหูหนวกด้วยกัน อันเป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากสืบเนื่องกันต่อ ๆ ไป <u>อกตัญญูชาดก</u> เป็นชาดกเรื่องหนึ่งที่แสดงถึงความมีเหตุมีผลในการผูกเรื่องให้เหมาะสมได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยส่วนรวม ชาดกในภาษาพม่าทั้ง 14 เรื่องนี้ รักษาแนวคิดและลักษณะการแต่งได้เคร่งครัดกว่าชาดกในภาษาไทย